

Téma č. 8: Cirkevný a svetský jednohlas v stredoveku (5. – 15. stor.)

Charakteristika obdobia

- **Cirkev:** Najvzdelanejšia inštitúcia, šíriteľka kresťanstva.
- **Centrá vzdelania:** Kláštory.
- **Centrá umenia:** Kostoly.
- **Typy hudby:**
 - **Vokálna hudba:** Prevažuje nad inštrumentálnou.
 - **Cirkevná:** Chorál, duchovná pieseň, duchovná hra.
 - **Svetská:** Ľudová pieseň, umelá pieseň.
 - **Štruktúra:** Jednohlasná (neskôr vzniká viachlas).
- **Základ:** Modálne stupnice.

1. Cirkevný jednohlas – Gregoriánsky chorál (GCH)

- **Vznik:** Korene v románskom období; väčšina druhov chorálu zanikla alebo splynula s GCH.
- **Obdobie GCH:** 7. – 9. storočie.
- **Pôvod:** Vznikol v rímskej cirkvi.
- **Názov:** Podľa pápeža Gregora Veľkého (zjednotil liturgický spev, založil v Ríme školu *Schola cantorum*).

Charakteristické znaky GCH:

- Jednohlasný bohoslužobný spev v latinčine.
- Spev vykonávali muži.
- Vychádza z modálnych stupníc.
- Spievaný nazálnou a falzetovou technikou.
- Rytmus závislý od textu.
- Pomalé tempo.
- Široký ústne, neskôr vznikla chorálna notácia.

Štýly interpretácie:

1. **Accentus:** Vysvetľuje náboženský text, väčšinou na jednom tóne, v závere prichádza melodický pohyb.
2. **Concentus:** Oslavuje Boha, má rozsiahlu melodiku.

2. Duchovné piesne

- **Vznik:** Začiatok 10. storočia.
- **Jazyk:** Pôvodne v národnom jazyku, neskôr aj v latinčine.
- **Interpretácia:** Spievali muži aj ženy tú istú melódiu.

- **Forma:** Melodicky zložitejšie útvary, tvorené duchovnými v kláštoroch.
- **Pôvod:** Pravdepodobne zo zvolania *Kyrie eleison*.
- **Pamiatka:** Najstaršia zachovaná pieseň na našom území je *Hospodine, pomiluj ny* (10. – 11. stor.). Zaradzujeme sem aj husitský chorál.

3. Duchovné hry

- **Vznik:** Obdobie gotiky.
- **Charakter:** Spočiatku spojené s liturgiou, latinský text, opierali sa o GCH.
- **Námety:** Biblia, svätci, príbehy spojené so sviatkami.
- **Hercami** mohli byť len duchovné osoby.

4. Svetský jednohlas (od 11. stor.)

Delí sa na ľudovú a umelú tvorbu.

A) Ľudová tvorba:

- Prejav ľudu, autora nepoznáme.
- Šírla sa ústnym podaním.
- Odraz citenia a myslenia jednoduchého človeka.
- Piesne mohli byť: pracovné, obradné, slávnostné.
- Sólový spev s hudobnými nástrojmi.

B) Umelá pieseň:

- Fungovala už v románskom období, vrchol dosiahla v gotike.
- Pôvodne ju tvorili duchovné osoby v kláštoroch, siahali po latinských textoch (Vergílius, Horácius).
- **Žánre:** Lúboštné, oslavné.
- Často sa melódia duchovnej piesne zamenila za svetský text, čím vznikla svetská pieseň.

5. Hudobníci a šíritelia svetskej hudby

Profesionálni hudobníci:

- **Jokulátori (žongléri, igríci, spielmani):** Spievali, tancovali, hrali pantomímu a hrali na hudobných nástrojoch.
- **Potulní študenti:** Venovali sa tejto hudbe, ospevovali tulácky život, náboženskú tematiku, ženy a víno.
- **Pamiatky:** Zachovali sa prevažne texty, melódie výnimočne. Nájďeme ich v rukopisoch z Cambridge (11. stor.) a v zbierke *Carmina Burana* (13. stor.).

Rytierske umenie (od 11. stor.):

- Rozmach súvisí s kniežatstvami a vojnami.
- Rozmach dvornej hudby najmä vo Francúzsku a Nemecku.

- **Trubadúri:** Predstavujú najstaršiu tradíciu básnikov a hudobníkov (oblasť južného Francúzska).
- **Truvéri:** Nadviazali na nich (severné Francúzsko).
- **Minnesängri:** Nemeckí rytierski speváci.
- **Tematika:** Prevažne lúboštná.

Významní predstavitelia:

- **Trubadúri:** Bernard de Ventadour, William z Poitiers, Marcabru.
- **Truvéri:** Richard Levie srdce, Adam de la Halle.
- **Minnesängri:** Tannhäuser, Heinrich von Heiden.

Hudobné druhy: *Chanson, chanson de geste, jeu parti.*